

مرکز پژوهش‌های علمی و
مطالعات استراتژیک خاورمیانه

فصلنامه مطالعات منطقه‌ای؛ اسرائیل‌شناسی - آمریکاشناسی

دوره ۲۴، شماره ۳، پاییز ۱۴۰۲

Home page: www.cmess.sinaweb.net

سخن فصل

افزایش تنش در شرق فرات

سید حسین موسوی^۱

طی دو ماه گذشته میلادی گزارش‌هایی از جابه‌جایی سنگین کاروان لجستیک آمریکا توسط رسانه‌های محلی عراق انتشار یافت که با سکوت محافل رسانه‌ای بین‌المللی از یک سو و البته پوشش خبری گسترده رسانه‌های مقاومت و منطقه‌ای از سوی دیگر روبه‌رو شد. کاروان نظامی آمریکایی پس از ورود به شمال عراق رهسپار مرزهای عراق و سوریه شد و افزون بر انتقال نیروی نظامی، تجهیزات سنگینی به شرق فرات در سوریه منتقل کرد. این جا به جایی‌های گسترده در انتقال نیروی لجستیک به‌ویژه پس از افزایش تفنگداران نیروی دریایی آمریکا در دریای سرخ و خلیج فارس سوالات و احتمالات مختلفی را ایجاد کرد. برخی منابع عراقی بیان کردند که آمریکایی‌ها در حال بازگشت و استقرار مجدد در منطقه هستند. شایان ذکر است این اقدامات در حالی صورت می‌گیرد که درگیری‌های نظامی در منطقه محدود شده و فصلی از همکاری‌های دیپلماتیک و عادی‌سازی روابط میان کشورهای منطقه خاورمیانه در دست انجام است. همچنین جمهوری اسلامی در حال گسترش روابط با کشورهای عربی نظیر کشورهای عضو شورای همکاری و نیز مصر و دیگر کشورهای شمال آفریقا است. انجام عملیات گسترده لجستیک که با پنهان کاری صورت گرفت، از سوی جمهوری اسلامی ایران، رسانه‌های منطقه‌ای و جریان‌های مقاومت در سوریه، عراق و لبنان با واکنش اعتراضی روبه‌رو شد. نخست وزیر اسبق عراق نوری المالکی این تحرکات را تلاش آمریکا برای قطع روابط مرزی عراق و سوریه دانست که در چارچوب فشار برای سرنگونی نظام سوریه انجام می‌گیرد. او اظهار داشت نگران اقدام آمریکا علیه

۱ - مدیرمسئول فصلنامه مطالعات منطقه‌ای؛ اسرائیل‌شناسی - آمریکاشناسی و رئیس مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه.

عراق نیست بلکه تحرکات نظامی اخیر هدفش بستن مرز عراق با سوریه است. در مورد دیگر اهداف این جا به جایی‌ها گفته شد که افزایش نیروی نظامی آمریکا در دریا و خشکی در پاسخ به تحرکات جمهوری اسلامی ایران صورت می‌گیرد، آمریکا قصد دارد ارتباطات جمهوری اسلامی ایران را در دریا و خشکی با کشورهای منطقه قطع کند و از ارسال کمک‌های ایران به سوریه، لبنان و یمن جلوگیری نماید. برخی نیز گمانه‌زنی کردند که هدف راهبردی از این جابه‌جایی و انتقال تجهیزات به شرق فرات تغییر قواعد رقابت با روسیه است. نباید فراموش کرد که رهبران بلند پایه جمهوری اسلامی ایران در دیدارهای خود با پوتین از او خواسته بودند که در بیرون راندن آمریکایی‌ها از شرق فرات کمک کند. خالد الیعقوبی مشاور نخست وزیر عراق در امور امنیتی در گفتگو با تلویزیون عراق افزایش نیروهای آمریکایی در داخل عراق را تکذیب کرد اما اظهار داشت که نیروهای آمریکایی قصد استقرار مجدد در سوریه را دارند، منابع دیگر گفتند اصولاً آمریکایی‌ها این گونه نقل و انتقالات را با مقامات عراقی هماهنگ نمی‌کنند و عراقی‌ها چندان در جریان کم و کیف این گونه عملیات قرار نمی‌گیرند. فاضل ابورغیف کارشناس دیگری در عراق که به دولت عراق نزدیک است نیز گفت: با توجه به آنکه عراق اکنون به کشورهای منطقه به‌ویژه سوریه و عربستان نزدیک‌تر شده است، آمریکا به آرایش دوباره نیروهای خود پرداخته و هدف این اقدامات ربطی به عراق ندارد، بلکه هدف آن کنترل جریان‌های افراطی نظیر داعش است؛ آمریکا از این طریق همچنین به ایران، ترکیه و سوریه پیغام می‌فرستد.

بیانیه ائتلاف نیروهای آمریکایی مدعی شده است که واحدهایی از گردان‌های کوهستانی دهم جایگزین نیروهایی از گارد ملی اوهایو شده‌اند. این تحرکات صرفاً جایگزینی نیروهای جدید، شیفت بندی و انتقال مسئولیت‌های رزمی است. در نیمه اوت سال جاری ۲۰۲۳ هیأت بلند پایه‌ای از عراق با نگرانی نسبت به این تحرکات و احتمالاً هماهنگی بیشتر به ریاست ثابت العباسی وزیر دفاع این کشور به همراه گروهی از مسئولان امنیتی عراق به واشینگتن رفتند و با طرف آمریکایی بر سر ایجاد یک کمیته مشترک با ائتلاف بین‌المللی و انجام هماهنگی‌های مشترک توافق کردند. برخی از منابع هدف از این تحرکات را فراتر از مسائل منطقه‌ای دانستند و هدف آن را کنترل کریدورهای اقتصادی دانستند که کشورهای عربی با همکاری چین دنبال می‌کنند. این کریدورها که خلیج فارس را به دریای مدیترانه پیوند می‌دهد و عمدتاً با ابتکار چین در دست اجراست، محل نگرانی آمریکا شده است. لذا هدف احتمالی در حالت خوشبینانه می‌تواند قطع این کریدورها، کنترل مجاری عبور کالا و انرژی در منطقه باشد. شایان توجه است گذرگاه قائم - بوکمال میان عراق و سوریه مورد پایش نیروهای آمریکایی است و از ارزش بالای

نظامی - امنیتی سیاسی، اقتصادی، ژئوپلیتیک و حتی فرهنگی برخوردار است؛ ضمن آنکه مراکز نفتی شرق فرات در سوریه نیز تحت کنترل آمریکایی‌ها قرار دارد.

حزب‌الله لبنان اعلام کرده است که نیروهای آمریکایی در شرق فرات در سوریه به طور مشخص در دو منطقه بوکمال و دیرالزور پادگان‌هایی را برای آموزش اختصاص داده‌اند. آنان حدس زده‌اند که از این پادگان‌ها برای آموزش نیروهای داعش استفاده می‌شود. یک خبرنگار کرد نیز در توییتری نوشت: ژنرال مایک اریک کوریلای فرمانده ستاد مرکزی ایالات متحده (سنتکام) در ۲۱ اوت سال جاری به سوریه سفر کرد و از اردوگاه‌های «الهل» و «روج» در شمال شرق این کشور بازدید نمود؛ گفته می‌شود این اردوگاه‌ها محل اقامت خانواده‌های داعشی است.

به گزارش سازمان ملل بین ۵ تا ۷ هزار سرباز داعشی همچنان در سوریه و عراق حضور دارند و علی‌رغم آسیب‌های جدی که به آنان وارد شده است، همچنان قادر به سربازگیری از کشورهای همجوار هستند. افزون بر آن ۱۱ هزار اسیر داعشی نیز در شمال شرق سوریه و در تاسیسات متعلق به نیروهای سوریه دموکراتیک زندانی هستند که کردها هدایت آن را به عهده دارند، گفته شده است حدود ۳۵۰۰ نفر آنان عراقی و حدود ۲۰۰۰ نفر آنان از ۷۰ تابعیت مختلف هستند. در ۲ اردوگاه محصور الهل و روج حدود ۵۵ هزار نفر ساکن می‌باشند که عموماً از خانواده‌ها و مرتب‌ترین با داعش هستند و در شرایط سختی نگهداری می‌شوند. در بین افراد نیز ۱۱ هزار و هشتصد عراقی و ۱۶ هزار سوری و ۶۷۰۰ نیروی جوان از ۶۰ کشور دیگر هستند؛ دو سوم این اردوگاه‌ها را کودکان و نوجوانان تشکیل می‌دهند. این افراد همچنان مورد توجه داعش برای سربازگیری هستند و داعش از آنان به‌عنوان شیر بچگان خلافت یاد می‌کند.

در ارزیابی کلی به نظر می‌رسد هدف از استقرار جدید نیروهای آمریکایی در سوریه، ایجاد تنش‌های جدید و برنامه‌ریزی شده باشد؛ اقداماتی پیش‌دستانه برای قطع ارتباطات جریان مقاومت که هدف اصلی آن قلب مقاومت یعنی جمهوری اسلامی ایران است. رسانه نور نیوز نزدیک به شورای امنیت ملی کشورمان، در تحلیلی می‌گوید: هدف از استقرار مجدد نیروهای آمریکایی نه احیا داعش بلکه نگرانی آمریکا از همکاری‌های جمهوری اسلامی ایران و روسیه در شرق فرات است. رهبر حزب‌الله آقای سید حسن نصرالله نیز افزایش نیروهای نظامی آمریکا را مرتبط با چالش‌های منطقه می‌داند و تاکید دارد که اجازه این کار را به آمریکا نخواهد داد. در گزارش‌های اخیر با تاکید بر برپایی پادگان‌های

آموزشی گفته شده بیش از ۲۸ گردان از نیروهای سوریه دموکراتیک در این پادگان‌ها مشغول آموزش هستند؛ به عبارت بهتر آمریکا در صدد افزایش شبه نظامیان نیابتی برای مقابله با جریان مقاومت است. اگرچه در تصویر کلی به نظر می‌رسد هر یک از احتمالات مطروحه، نقش و سهمی در افزایش تحرکات جدید آمریکا داشته باشد، اما احتمال تلاش برای قطع کریدور ارتباطی و جلوگیری از شکل‌گیری تعاملات منطقه‌ای که به شکل پنهان اجرا شود، بیشتر است؛ اما اینکه تا چه میزان چنین اقداماتی بتواند اهداف آمریکا را محقق سازد نیز موضوع در دسترس برای آمریکایی‌ها به نظر نمی‌رسد، البته باید افزود که نتایج به گذشت ایام بستگی دارد. با این همه، تجربه حضور آمریکا در منطقه نشان داده که این اقدامات قادر به قطع و یا حتی کنترل تحرکات منطقه‌ای نیروهای مقاومت و به‌ویژه جمهوری اسلامی ایران نخواهد بود. در مجموع می‌توان افزود فصل تازه‌ای از تعاملات و داد و ستد منطقه‌ای با ویژگی‌های اقتصادی و دیپلماتیک آغاز شده که به نظر نمی‌رسد متوقف شدنی باشد.